

ЩО ЗРОБЛЕНО

Концепція Нової української школи, унормована в законах «Про освіту» (2017 рік) та «Про повну загальну середню освіту» (2020 рік), передбачає створення нової структури шкільної освіти. Вона складається з трьох рівнів – початкової, базової та профільної шкіл. Навчання в середній школі відтепер триватиме 12 років. Перший 12-й клас з'явиться 2029 року.

Така тривалість навчання необхідна для впровадження нового компетентнісного змісту освіти і повноцінної трирічної старшої профільної школи. Уже затверджено Державний стандарт початкової та Державний стандарт базової освіти. Вони передбачають оновлені результати навчання на основі сучасних знань, здатності їх застосовувати, а також наскрізних умінь – так званих «м'яких» навичок. У 10–12 класах учні зможуть навчатися за академічним спрямуванням, ґрунтовно поглиблюючи свої знання за певним профілем, або ж за професійним спрямуванням – здобуваючи професію поряд із середньою освітою.

Завершується перший етап реформи, під час якого НУШ впроваджено в початковій школі.

Уперше реформа шкільної освіти підкріплена фінансовими інвестиціями. Протягом 2018–2020 років із державного бюджету на створення нового освітнього простору було виділено майже 4 млрд гривень. Для початкових шкіл закупили сучасні меблі, комп'ютерне обладнання, дидактичні матеріали, станції друку та інші інструменти, необхідні для освітнього процесу. Також розпочато програми із забезпечення природничих кабінетів сучасним обладнанням, комп'ютерною технікою та інтернетом.

Водночас реформа супроводжувалася підвищенням кваліфікації вчителів. Усі вчителі початкової школи і вчителі-предметники, які викладають у початкових класах, пройшли онлайн-навчання з нових педагогічних під-

ходів і методик, а також очні тренінги на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

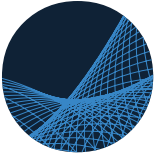
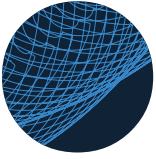
Розширено педагогічну свободу. Вчителі можуть самостійно, у межах державних стандартів освіти, формувати освітні та навчальні програми й експериментувати з підходами до викладання. Педагоги можуть вирішувати де, як і коли підвищувати свою кваліфікацію – брати участь у стажуваннях чи тренінгах, в очних семінарах-практикумах чи в онлайн-навчанні тощо. Провайдерами цих послуг можуть бути не лише державні чи комунальні установи, а і приватні та громадські організації.

Розширено доступ до якісної освіти. Уже діє мережа з понад 1000 опорних шкіл та забезпечено підвезення шкільними автобусами, щоб діти з маленьких сіл могли здобувати кращу освіту. З 2019 року запроваджено фінансову підтримку приватним школам за принципом «гроші ходять за дитиною» (у розмірі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного учня).

Розширено можливість рівного доступу до освіти. Зокрема, забезпечено право дітей на територіальну доступність до початкової школи. Більше не діє ганебна практика перевірки знань для вступу до першого класу, яка в реальності означала «конкурс фінансових можливостей батьків».

На законодавчому рівні закріплено право кожного учня й кожної учениці обрати різновид та форму навчання, які найкраще підходять під його чи її потреби – очне, заочне, дистанційне, індивідуальне тощо. Також закріплено право кожного учня на навчання за індивідуальною освітньою траєкторією.

Українські школи стали більш дружніми до дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Відтепер заклади освіти зобов'язані створювати умови для їхнього навчання відповідно до індивідуальної програми розвитку, надавати психолого-педагогічні та корек-

Діти та їхні батьки вже відчули результати реформи. 81% опитаних батьків учнів пілотних шкіл позитивно ставляться до реформи НУШ.

ційно-розвиткові послуги. 2017 року запроваджено субвенцію на надання державної підтримки особам з ООП. Ці кошти спрямовуються на корекційні заняття для цих дітей, придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку та на оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів (далі - ІРЦ).

Децентралізовано систему управління освітою. Зокрема, засновники шкіл, якими здебільшого є місцеві органи самоврядування, отримали більше повноважень та відповідальності за якість організації освітнього процесу.

Для впровадження в школах сучасних зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості освіти створено Державну службу якості освіти. Замість карального контролю, що діяв у минулому, новостворена організація допомагає школам ефективно розв'язувати проблеми. Команда Державної служби проводить інституційні аудити закладів - аналізує їхні слабкі та сильні сторони. У результаті школи отримують чіткі рекомендації, що та як можна покращити, аби зробити якість освітнього процесу вищою. Заклад має рік для роботи над помилками, і тільки у випадку абсолютного ігнорування проблем через рік можуть настати санкції.

Діти та їхні батьки вже відчули результати реформи. Моніторингове дослідження, проведене у 2019 році, проде-

монструвало, що учні пілотних класів НУШ краще за своїх однолітків із непілотних класів уміють співпрацювати, обґрунтовувати свою позицію та ухвалювати рішення. 81% опитаних батьків учнів пілотних шкіл позитивно ставляться до реформи НУШ.

Але попереду найскладніше. У базовій школі зростає кількість предметів. Необхідно підготувати вчителів-предметників, забезпечити їх навчально-методичними матеріалами, обладнати освітнє середовище. Водночас зміст навчання має справді відповідати філософії НУШ. Тобто недостатньо написати нові державні і професійні стандарти. Освітні програми мають передбачати не тільки оновленні знання, але й уміння їх застосовувати, а також «м'які» соціально-емоційні навички. Їх впровадження має супроводжуватись цільовим підвищення кваліфікації вчителів та належним забезпеченням освітніми ресурсами.

Ще недостатньо вкорінилися принципи інклюзивного навчання. Аби інклюзивне освітнє середовище не перетворилося на формальність, потрібні серйозні зміни в підготовці вчителів, системі ресурсного забезпечення шкіл, популяризації інклюзії.

Величезні виклики постають перед системою підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. Сформовано сучасну нормативну базу, яка лібера-

лізувала ринок послуг із підвищення кваліфікації. Однак, досі залишаються складнощі з реалізацією принципу «гроші ходять за вчителем» у сфері професійного розвитку педагогів. Окрім того, сертифікація, як механізм незалежного оцінювання рівня кваліфікації вчителя, так і не вийшла за межі пілотування. Система має винагороджувати найбільш талановитих та креативних освітян і залучати їх до навчання й підтримки інших за принципом «peer-to-peer». Мають змінитися й підходи до оцінювання педагогів.

Масовий перехід середньої освіти на дистанційну форму через пандемію продемонстрував низький рівень готовності системи до застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Отже, потрібно покращувати стан цифрової інфраструктури та рівень інформаційно-цифрових компетентностей учнів і вчителів.

Зміни, які почалися в системі оцінювання якості освіти, потрібно закріпити та інституціоналізувати. Управлінням на всіх рівнях, від школи до Міністерства освіти і науки, бракує об'єктивних даних про успішність учнів. Компетентнісний підхід до оцінювання щойно почав впроваджуватися. Тож потрібні методики, інструменти, інфраструктура для проведення комп'ютеризованих моніторингових досліджень міжнародного, національного й локального рівнів.

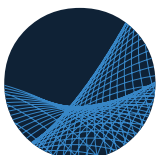
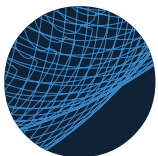
Оновлення змісту освіти

Зміст освіти – одна з ключових трансформацій реформи НУШ. Нові Державні стандарти переосмислюють підхід до того, чого саме та як саме ми навчаємо дітей. Замість того, щоб давати дітям виключно суму знань, Нова українська школа має формувати в них уміння ці знання застосовувати, а також «м'які» навички, потрібні для життя у 21 столітті.

З початком реформи розроблено, пропілотовано та впроваджено в національному масштабі Державний стандарт початкової освіти. У 2020 році затверджено новий Державний стандарт базової загальної середньої освіти, який ціннісно і структурно продовжує новий Державний стандарт початкової освіти. У вересні 2021 року розпочалося пілотування цього держстандарту.

Проте варто сказати, що у 2017–2018 роках старі типові освітні та навчальні програми також змінилися під впливом ідей Нової української школи. Зокрема, 2017 року спрощено та адаптовано до положень Концепції НУШ 40 навчальних програм для 5–9 класів. У програмах відбулися такі зміни:

- впроваджено механізм реалізації компетентнісного підходу в навчанні предметів з усіх освітніх галузей;

Освітні програми мають передбачати не тільки оновленні знання, але й уміння їх застосовувати, а також м'які соціально-емоційні навички.

- до всіх навчальних предметів запроваджено наскрізні лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека» та «Підприємливість та фінансова грамотність»;
- перерозподілено навчальні години, майже в усіх навчальних предметах відбулося спрощення окремих тем.

Також у 2018 році оновлено типові освітні програми для 2–11 класів, які навчаються за старими державними стандартами. У них з'явилися опис ключових компетентностей у редакції Концепції НУШ та наскрізні лінії, які мають реалізовуватися в усіх освітніх галузях.

Тоді ж МОН разом з освітянською спільнотою спробували реалізувати ідею профільного навчання в типових освітніх програмах для шкіл III ступеня. Для цього передбачили обов'язковий та вибірковий компоненти в навчальних планах і розробили пропозицію інтегрованих курсів для непрофільного вивчення. Окрім того, з'явилася можливість перерозподіляти навчальні години, зберігаючи їхнє співвідношення: орієнтовно 50%¹ для вивчення обов'язкових предметів та інші 50% для предметів, які учні самостійно обирають для профільного вивчення.

Та поки базова і старша школи й далі працюють за старим Державним стандартом повної загальної середньої освіти

(2011 року), ідеї повноцінного профільного навчання, наскрізного формування ключових компетентностей та змістових ліній складно реалізувати. Зокрема, учні досі надмірно навантажені одночасним вивченням великої кількості предметів замість поглибленого вивчення профільних дисциплін. Освітні програми закладів освіти переважно дублюють типові освітні програми, тобто школи не користуються наданою їм автономією. Все більше авторських колективів долучаються до розроблення інтегрованих курсів, але вони не набули широкого розповсюдження.

Окрім того, профорієнтаційна робота, яка має стати провідною лінією в Новій українській школі, наразі в школах проводиться безсистемно й часто зосереджена лише на випускних класах. Це ускладнює для учнів свідомий вибір профілю навчання.

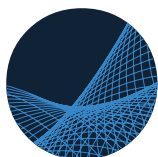
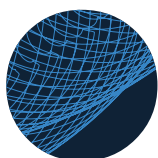
Запроваджено систему вибору підручників школою. Нові підручники відображають формальні зміни, які відбулися в програмах у 2017–2018 роках, але в них досі багато помилок, які часто виявляють уже після друку.

Мінімальних змін зазнала й система оцінювання в базовій та старшій школах. Оскільки нові державні стандарти впроваджуватимуться порічно з 5-го до 12 класу, починаючи з 2022 року, наразі діють старі критерії оцінювання (наказ МОН від 21 серпня 2013 року № 1222²).

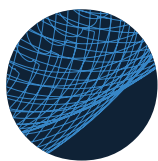
¹ Новий зміст освіти. Розширений коментар до документа

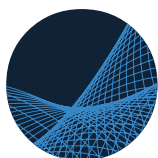
² Наказ МОН від 21 серпня 2013 року № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»: cutt.ly/DRphhb

Масовий перехід середньої освіти на дистанційну форму через пандемію продемонстрував низький рівень готовності системи до застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

У межах реформи НУШ впроваджено принцип «гроші ходять за вчителем», згідно з яким учителі можуть обирати курси підвищення кваліфікації, розподіляючи час між ОІППО та іншими провайдерами.

Водночас позитивно те, що під час інституційних аудитів шкіл розглядають напрям «Система оцінювання». Адже серед критеріїв якісної школи – компетентнісний підхід до оцінювання, наявність формульованого оцінювання, оцінювання учнів на основі зрозумілих для них критеріїв. Це сприяє тому, що керівники окремих закладів освіти вже зараз починають змінювати підходи до оцінювання.

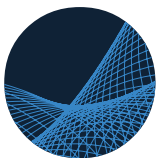
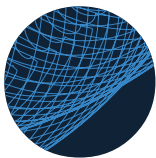
Професійний розвиток учителів

Один із пріоритетів реформи НУШ – зміни в системі професійної підготовки, підвищення кваліфікації, особистого і професійного зростання вчителя. Закони «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», підзаконні нормативні акти надали вчителю свободу працювати за власними навчальними програмами, обирати методи, стратегії, способи й засоби навчання.

Затверджено професійний стандарт учителя, який є профілем сучасного педагога. Він має вигляд рамки компетентностей і синхронізований з освітніми стандартами для учнів. Наприклад, в учнівському стандарті є вміння конструктивно співпрацювати і спілкуватися, адекватно реагувати на конфлікти, а до профстандарту вчителя включено вміння слухати й чути учнів, запобігати конфліктам.

Новацією профстандарту є опис послідовного розвитку компетентностей на різних щаблях кар'єри – від спеціаліста до вчителя вищої категорії. Це своєрідна дорожня карта для вчителя. Вона мотивує та допомагає об'єктивно визначати потребу в підвищенні кваліфікації, а також будувати кар'єру на основі самооцінювання в поєднанні з можливим зовнішнім оцінюванням (освітні експерти, супервізори, наставники). Водночас відсутність плану впровадження та інформаційної кампанії щодо профстандарту вчителя може призвести до того, що документ залишиться технічним і не набуде розвивального характеру, який заклали в нього розробники.

Відбувається пілотування сертифікації – зовнішнього оцінювання педагогічної майстерності вчителів. Сертифікація – це механізм для виявлення найкращих учителів, готових поділитися своїм досвідом і поширювати сучасні методики та технології навчання. Також сертифікація – це альтернатива наявній формальній системі оцінювання, атестації, яка значною мірою є суб'єктивною і залежить від адміністрації школи. Вчителі, які успішно проходять сертифікацію, отримують надбавку до заробітної плати в розмірі 20% упродовж трьох років. Проте наразі немає рішення щодо масового впровадження сертифікації вчителів. Головні стримувальні чинники – брак технологій, що

У перехідних положеннях Закону України «Про освіту» передбачено, що до 2023 року посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії має становити не менше чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

досить легко масштабуються, брак дієвих громадських та професійних організацій, спільнот у сфері освіти, а також коштів у бюджеті.

У межах реформи НУШ впроваджено принцип «гроші ходять за вчителем», згідно з яким учителі можуть обирати курси підвищення кваліфікації, розподіляючи час між ОІППО та іншими провайдерами. Водночас кількість годин на обов'язкове підвищення кваліфікації збільшено вдвічі – не менше 150 годин упродовж 5 років. Залучення нових гравців до навчання вчителів посприяло створенню конкурентного ринку і стало стимулом для підвищення якості послуг ОІППО. Однак субвенція не охоплює вчителів інформатики та іноземної мови, які проводять уроки в початкових класах. Витрати на їхнє підвищення кваліфікації мають покривати місцеві бюджети. У 2020 році секвестр Державного бюджету призупинив надходження коштів у школи, педагогічні ради яких затверджують плани підвищення кваліфікації вчителів, розподіляють кошти й ухвалюють рішення щодо визнання результатів цього навчання. У 2021 році субвенція НУШ передбачає 373 млн 621,6 тис. грн на підвищення кваліфікації вчителів.

Упровадження системи супервізії сприяло подоланню вчителями професійних труднощів, запобіганню

професійному вигоранню та зміцненню їхньої позитивної самооцінки. До цього часу ОІППО готували супервізорів для початкової школи, пул супервізорів для базової школи перебуває на етапі формування. Водночас не напрацьовані чіткі механізми взаємодії супервізорів і закладів освіти, вони мають бути виписані в порядку проведення супервізії. Недосконала нормативна база виділяє на супервізію в школах усього 10 годин!

На стадії становлення перебуває мережа Центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – ЦПР). У багатьох територіальних громадах їх досі не створили. Основні причини: проблеми з фінансуванням, незрозуміння місцевою владою відмінності ЦПР від колишніх навчально-методичних центрів і кабінетів. Як наслідок, поширена практика, коли управління (відділи) освіти перекладають свої завдання на ЦПР – так само, як раніше на методкабінети. Це призводить до того, що ЦПР, які мають сприяти професійному зростанню вчителів, виконують функцію контролю, займаються конкурсами й олімпіадами тощо. Є ризик того, що в освітян формуватиметься хибна думка про те, що ЦПР – це нібито ще один орган контролю, а не партнерська установа.

Лишаються виклики й щодо залучення в школи молодих учителів. Чинна

система оплати праці не стимулює випускників педагогічних вишів працювати в школах. Зокрема, зберігається значний розрив між оплатою праці молодих і досвідчених учителів. Посадовий оклад учителя, який тільки починає кар'єру, становить 4 859 грн, а вчителя вищої категорії – 6 461 грн. Діє система надбавок і доплат за перевірку зошитів, вислугу років (для молодих учителів – 10%, досвідчених – 30%), престижність праці (5–30%) тощо.

На початку реформи планувалося, що стартова заробітна плата вчителя має бути не меншою за три мінімальні заробітні плати в країні. У перехідних положеннях Закону України «Про освіту» передбачено, що до 2023 року посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії має становити не менше чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб. У липні 2019 року уряд затвердив Постанову № 822³, у якій передбачено з початку 2020 року встановити найменшу величину посадового окладу педагогічного працівника в розмірі 2,5 прожиткових мінімумів для працездатних осіб і поетапно збільшити цей показник до 4 прожиткових мінімумів у 2023 році. Але дію цих норм призупинено через недостатнє фінансування.

Також не здійснилися плани, за якими вчителі зі стажем до 10 років мали отримати разову доплату в розмірі 21 000 гривень. Ці гроші перейшли у фонд для боротьби з коронавірусом.

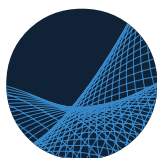
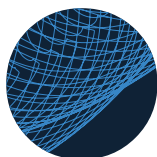
Формування мережі шкіл

У 2015 році уряд України ухвалив рішення про створення опорних шкіл, насамперед у сільській місцевості. Передбачалося, що в цих закладах у майбутньому учні зможуть отримувати початкову та базову середню освіту, а також будуть функціонувати підрозділи дошкільної освіти.

У перший же рік уряд виділив цільову субвенцію, яка разом із співфінансуванням місцевих бюджетів мала б розпочати суттєві зміни в мережі закладів освіти. Це мало б забезпечити зростання якості освітніх послуг і максимально нівелювати різницю в ній залежно від місця розташування закладу освіти.

Ухвалений 2017 року Закон України «Про освіту» встановив, а Закон України «Про повну загальну середню освіту» в 2020 році закріпив правовий статус опорного закладу освіти як закладу загальної середньої освіти, що має філії та / або здійснює підвезення здобувачів освіти, педагогічних працівників (за потреби) до цього закладу і у зворотному напрямку. Окрім того, опорний заклад освіти має бути забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, мати сучасну матеріально-технічну та навчально-методичну бази й бути спроможним забезпечувати початкову та базову середню освіту на належному рівні.

³ Постанова КМУ від 10 липня 2019 року № 822 «Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки»

Ефективна мережа шкіл, підтримка опорних шкіл мають сприяти зростанню якості освіти і нівелювати різницю в доступі до неї залежно від місця проживання.

У 2021 році в Україні функціонували 1061 опорна школа, у яких навчалися 486 726 учнів. Зростає кількість здобувачів освіти з розрахунку на один опорний заклад, у тому числі – з особливими освітніми потребами. Зростають і потреби в довозенні та шкільних автобусах. Розширюється й мережа доріг, якими здійснюється довозення. З огляду на це зростає і протяжність тих доріг, які мають незадовільний стан. На 2021 рік протяжність таких доріг сягає 13 236 км.

Незважаючи на те, що в розвиток системи освіти вкладено значні кошти з Державного й місцевих бюджетів, мережа шкіл – далека від ідеалу, передбаченого реформою «Нова українська школа». Особливої уваги потребують майбутні ліцеї – старша профільна школа, яка стартуватиме у 2027 році.

Наявна мережа закладів загальної середньої освіти України не сприяє ефективному використанню коштів Державного та місцевих бюджетів, не забезпечує високої якості освіти й не дає змогу всім громадам трансформувати освіту згідно із законами «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту».

Суттєвий відрив у фінансовій спроможності окремих територій не дає змогу засновникам закладів забезпечити належні навчально-методичну й матеріально-технічну бази, створити комфортні та безпечні умови для учасників освітнього процесу.

Утворення філій у низці опорних закладів освіти відбулося через формальне перетворення освітніх закладів, які працювали як окремі юридичні особи, без пониження їхніх ступенів. Це не призвело до покращення якості освіти, особливо в сільській місцевості.

Гострою залишається проблема малої наповнюваності шкіл. Таких в

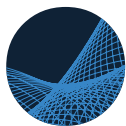
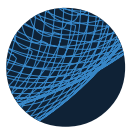
Україні 20%. Заклади з малою наповнюваністю дуже складно повноцінно забезпечувати кадрами, навчально-методичними матеріалами, матеріально-технічними ресурсами. Засновники не можуть диференціювати оплату праці педагогам залежно від наповненості класів у таких закладах. Через брак годин у цих школах засновники не можуть укомплектувати їх педагогами-фахівцями з усіх навчальних предметів. Тож предмети доводиться викладати вчителям інших дисциплін. Окрім того, неефективно використовуються освітня субвенція та кошти місцевих бюджетів, які виділяються для утримання цих закладів.

Якість освіти суттєво відрізняється залежно від розташування закладів освіти. Закон України «Про освіту» не закріплює за ліцеями зони обслуговування: випускник базової середньої школи матиме право отримувати профільну освіту в будь-якому ліцеї, незалежно від його місця розташування. Без належної нормативної підготовки це може посилити «освітню сегрегацію» за місцем народження, місцем проживання та місцем попереднього навчання.

Особливої уваги потребують заклади з мовою навчання національних меншин. Критерії щодо їх функціонування і фінансування залежно від наповненості мають бути вдосконалені.

Впровадження інклюзії

Інклюзивна освіта – це один із пріоритетів Нової української школи. Поширення інклюзивної освіти зумовлено низкою міжнародно-правових зобов'язань, що поступово стають частиною законодавства України.

З 2017 року запроваджено «інклюзивну субвенцію», створено мережу ІРЦ, здійснюється підготовка вчителів. Проте лише 35% шкіл є інклюзивними.

У межах НУШ право учнів з особливими освітніми потребами навчатися в школах за місцем проживання без відриву від родин уперше визнане на рівні держави. Закон України «Про освіту» вперше на законодавчому рівні визначив поняття «інклюзивне навчання», «особа з особливими освітніми потребами», «універсальний дизайн у сфері освіти» і «розумне пристосування», «індивідуальна програма розвитку», «інклюзивне освітнє середовище». Створено нормативно-правову базу, що робить можливою інклюзію в середній освіті (накази, листи МОН тощо). Постановами КМУ запроваджено механізми підтримки осіб з особливими освітніми потребами в освітньому процесі (команда психолого-педагогічного супроводу, інклюзивно-ресурсний центр тощо).

У закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням із 2018 року введено посаду асистента вчителя в розрахунку 1 ставка на клас (раніше на цю посаду виділялося 0,5 ставки). Вчителі та асистенти вчителів в інклюзивних класах (групах) усіх закладів освіти отримують доплату в граничному розмірі 20% посадового окладу.

З 2019 року створення безпечного інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі для дітей з особливими освітніми потребами – один із напрямів підвищення кваліфікації педагогічних працівників⁴.

Починаючи з 2017 року, заклади з інклюзивним навчанням отримують так

звану «інклюзивну субвенцію» (цільову дотацію з Державного бюджету на інклюзивну освіту). За її рахунок дітям з ООП надають додаткові корекційно-розвиткові послуги, закуповують спеціальні засоби корекції тощо. У 2020 році освітню субвенцію почали отримувати й заклади професійної освіти.

2017 року почалося формування мережі інклюзивно-ресурсних центрів в об'єднаних територіальних громадах (районах), містах, районах міст. Усі ІРЦ отримали цільові дотації на придбання методик для оцінки розвитку дитини, предметів, матеріалів і обладнання, а також на навчання фахівців. Усі ІРЦ отримали п'ять всевітньо визнаних та адаптованих методик для комплексної оцінки особливостей розвитку дітей (WISC-IV, Leiter-3, Conners-3, PEP-3, CASD). Це стартовий арсенал стандартизованих інструментів для роботи фахівців ІРЦ, який, на жаль, не розширився за останні 2 роки (2019–2020 роки).

Незважаючи на надану підтримку, кількість закладів освіти з інклюзивним навчанням у 2019–2020 навчальному році сягнула лише 35% від загальної кількості закладів загальної середньої освіти⁵.

Усе ще превалює медична модель розуміння інклюзивного навчання, зокрема в нормативних документах⁶. Так, не враховується, що значна частка учнів мають особливі освітні потреби, не пов'язані з функціями чи структурами організму (як от: діти з

⁴ Постанова КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників»: cutt.ly/yRphU8u

⁵ Більше статистики у розширеному коментарі до документа

⁶ Докладніше про медичний і соціальний підходи до інклюзії

лінгвістичних груп, діти в складних життєвих обставинах, обдаровані діти тощо), а отже – такі діти не отримують належної підтримки.

Як наслідок, інклюзивне навчання проєктується тільки на основі корекційно-розвиткової діяльності, коли основна увага педагогів зосереджується на корекції порушень розвитку дитини. Надавачі послуг підвищення кваліфікації нерідко формують у педагогів та асистентів учителів установки, через які вони сприймають порушення психофізичного розвитку як «ваду», яку необхідно виправляти. Це пов'язано з недостатнім або несистемним вивченням питань інклюзивної освіти, браком підготовлених фахівців для формування та розвитку інклюзивної компетентності педагогів як у програмах підготовки, так і в програмах підвищення кваліфікації. Ще й досі живе назва посади «вчитель-дефектолог», яка не відповідає сучасному розумінню ролі та профілю таких фахівців і базується на застарілій медичній моделі.

Цифровізація

Реформа НУШ передбачила перехід від окремих точкових проєктів до створення єдиного цифрового середовища для вчителів, учнів, батьків та освітніх управлінців. Воно має не лише дати додаткові інструменти для навчання та організації освітнього процесу, а й покращити взаємодію, полегшити збір і аналіз інформації на рівні школи та держави.

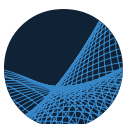
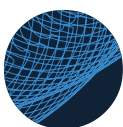
Реформа вже створила підґрунтя для розвитку сучасної цифрової інфраструктури в освіті, але рівень цифровізації залишається низьким.

За останні роки покращилося оснащення шкіл комп'ютерним, телекомунікаційним та проєкційним обладнанням, більше закладів отримали доступ до інтернету. Кращими стали засоби дистанційного та змішаного навчання, відбувалася підготовка вчителів, розроблялися мультимедійні освітні ресурси, затверджувалися нові освітні стандарти та вводилися інноваційні навчальні програми й підручники, зокрема електронні.

Затверджено Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, Професійний стандарт учителя, який містить опис інформаційно-цифрової компетентності педагога, Концепцію розвитку цифрових компетентностей. Підготовлено та опубліковано Рамку цифрових компетентностей для громадян, у низці шкіл України розпочато пілотний проєкт SELFIE, у межах якого вони можуть провести самооцінювання цифровізації та визначити свою цифрову готовність.

Закуплено відповідне технологічне обладнання та програмну оболонку для запуску Національної освітньої електронної платформи. Вона мала б містити цифрові освітні матеріали для вчителів та учнів із різних дисциплін. Проте платформа досі порожня й не наповнюється матеріалами.

⁷ Більше про виклики дистанційного навчання під час пандемії

Пандемія дала потужний поштовх для впровадження сучасних цифрових технологій в освіті

Дорожня карта реформи базової та профільної школи

МОН разом із Міністерством цифрової трансформації України, провідними IT-компаніями та міжнародними партнерами реалізує низку проєктів із розвитку цифрових компетентностей, дистанційного навчання, відкритих електронних освітніх ресурсів.

Пандемія дала потужний поштовх для впровадження сучасних цифрових технологій в освіті. Зокрема, запущено Всеукраїнську школу онлайн. Проте загальний рівень інформаційно-цифрової компетентності освітян (учителів та керівників закладів) зростає повільно. Для педагогічних працівників немає обов'язкових стандартів інформаційно-цифрових компетентностей і сучасних програм підготовки та підвищення кваліфікації з цього напрямку. Вчителі й директори шкіл залишилися сам на сам із викликами, пов'язаними з раптовим дистанційним навчанням⁷.

Перехід на дистанційне навчання призвів до поглиблення розриву між учнями, які до пандемії навчалися добре, і учнями, які навчалися повільніше. Оскільки суттєво зросла роль сім'ї для організації навчання і створення необхідних для цього умов, діти з нижчим соціально-економічним статусом опинилися в програшному положенні. Майже виключеними з освітнього процесу виявились учні з особливими освітніми потребами⁸.

Школи все ще недостатньо забезпечені сучасною комп'ютерною технікою. У середньому в українських школах потребують оновлення 56% комп'ютерної техніки, що становить понад 13 тисяч навчальних комп'ютерних комплексів⁹. Із них 62% – у сільських школах та 53% – у міських. 11% комп'ютерів узагалі не працюють. Також бракує периферійного устаткування, зокрема відеопроєкторів, принтерів та інтерактивних електронних класних дошок.

Незадовільний і стан підключення до інтернету. На початок 2021 року підключення загальноосвітніх навчальних закладів до інтернету загалом складало 72%, а в сільській місцевості – тільки 67%. Лише 6 740 шкіл України (38% від загальної кількості) у 2020 році мали доступ до широкопasmового підключення із швидкістю передавання даних 30–100 МБіт/с. Саме така швидкість уможливує якісну роботу з відео, аудіо, графікою, реалізацію інтерактивних технологій навчання. Також лише 2 029 шкіл мали підключення зі швидкістю передавання даних 100 і більше МБіт/с.

Оцінювання якості освіти

Реформа НУШ надає максимальну педагогічну свободу закладу освіти, але в межах, які задають державні стандарти.

Запроваджено державну підсумкову атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з української мови, математики (всі здобувачі повної загальної середньої освіти), історії України, біології, географії, фізики, хімії, іноземної мови (за вибором учасників). Це надає значні масиви об'єктивної інформації про якість повної загальної середньої освіти.

Посилено компетентнісний складник у тестах ЗНО, результати яких використовують і як результати державної підсумкової атестації (далі – ДПА). Зокрема, в оцінюванні з української мови та математики збільшено кількість відкритих тестових завдань.

З 2020 року розробляються концептуально нові підходи до ДПА випускників початкової школи (у закладах освіти, що беруть участь у пілотному проєкті НУШ).

Затверджено «Порядок проведення моніторингу якості освіти»¹⁰.

⁸ Докладніше про поглиблення цифрового розриву

⁹ Персональний комп'ютер вчителя, об'єднаний локальною комп'ютерною мережею з персональними комп'ютерами учнів (студентів) із можливістю спільного доступу до інтернету.

¹⁰ Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 січня 2020 року № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти»: cutt.ly/eRphG6X

Розроблено й запроваджено загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» (МДЯПО). У 2016–2019 роках проведено перший цикл дослідження.

Україна вперше взяла повноцінну участь у міжнародному моніторинговому дослідженні PISA-2018, за підсумками якого підготовлено ґрунтовний національний звіт¹¹. Виконано всі підготовчі роботи для участі в циклі PISA-2022, який проведуть на комп'ютерній основі.

Водночас в Україні досі немає цілісної системи підсумкових і моніторингових стандартизованих оцінювань. Тобто таких, які б давали змогу отримувати гомогенну, порівнювану інформацію щодо якості загальної середньої освіти на всіх її рівнях за результатами роботи всіх закладів загальної середньої освіти або їхніх репрезентативних вибірок. Унаслідок цього учасники освітнього процесу і стейкхолдери позбавлені можливості ухвалювати рішення, що засновані на повній та об'єктивній інформації.

Підсумкове оцінювання на ключових етапах повної загальної середньої освіти, відповідно до Закону України «Про освіту», має статус «державної підсумкової атестації». Попри це, дер-

жава має мінімальну інформацію про результати цієї атестації. ДПА проводять ті самі вчителі, які навчали учнів, з використанням або власних інструментів оцінювання, або інструментів, підготовлених видавництвами. Зібрану інформацію не агрегують і не аналізують на рівні країни, а отже – не можуть бути зроблені жодні висновки щодо напрямів підвищення якості освіти.

Традиційні атестації шкіл замінили інституційні аудити¹². Їхня мета – здійснити незалежне оцінювання освітньої діяльності школи, виявити її сильні та слабкі сторони, надати практичні рекомендації щодо покращення якості роботи керівнику та засновнику. До аудитів долучають експертів (директорів шкіл та їхніх заступників, методистів, учителів), які пройшли відповідну підготовку та отримали сертифікати.

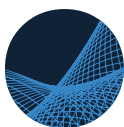
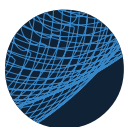
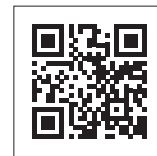
Результати інституційних аудитів та аналіз роботи окремих шкіл свідчать, що переважно в школах не створені внутрішні системи забезпечення якості освіти. Найчастіше школи обмежуються формальними положеннями про неї.

Методика інституційного аудиту загалом прийнятна, але потребує подальшого вдосконалення, оскільки не завжди через пропонувані інструменти можна зробити достовірні висновки щодо якості освітньої діяльності школи за певним напрямом.

¹¹ Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018

¹² Наказ Міністерства освіти і науки України від 9 січня 2019 року № 17 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти»

Традиційні атестації шкіл замінили інституційні аудити. Їхня мета – здійснити незалежне оцінювання освітньої діяльності школи, виявити її сильні та слабкі сторони, надати практичні рекомендації щодо покращення якості роботи